

Nr 76.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ytterligare anslag till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet m. m.; given Stockholms slott den 1 februari 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gunnar Myrdal.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 februari 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Myrdal:

Till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet anvisade riksdagen ursprungligen ett sammanlagt belopp av 1 770 000 kronor (r. skr:r 1942:397 och 1943:131). I samband härmed godkändes ett den 24 april 1942 dagtecknat avtal med stiftelsen svensk träforskning angående inrättande och drivande av ett institut för forskning rörande skogens produkter och deras utnyttjande — omfattande bland annat avdelningar för grundläggande forskning samt centrallaboratorier för tillämpad forskning inom cellulosa-, pappers-, trämasse- och wallboardbranscherna. Nämnas må, att stiftelsen enligt § 6 i avtalet skulle erlægga årlig hyra till staten för disposition av centrallaborato-

riernas utrymmen med ett belopp motsvarande 6 procent av den del av byggnadskostnaderna (tomtvärdet icke inräknat), som enligt beräkning av institutets styrelse belöpte på nämnda utrymmen. Avtalet kompletterades sedermera med ett tilläggsavtal om inrättande av ett centrallaboratorium för den grafiska industrien.

För åstadkommande av ökade utrymmen för centrallaboratorierna anvisade riksdagen sedermera (r. skr. 1943: 329) ett ytterligare belopp av 148 000 kronor.

Sedan behov av ändringar och utvidgningar av tidigare byggnadsplaner yppats, godkände riksdagen därefter (r. skr. 1943: 501) en reviderad plan till nybyggnad för institutet. Genomförandet av denna plan beräknades draga en kostnad av, utöver tidigare anvisade belopp, ytterligare 947 000 kronor. Detta belopp anvisades sedermera av riksdagen (r. skr. 1944: 152).

I anledning av dessa anslagsökningar kompletterades förut nämnda båda avtal med stiftelsen svensk träforskning med ett nytt tilläggsavtal.

För uppförande av institutets byggnader ha alltså anvisats sammanlagt (1 770 000 + 148 000 + 947 000 =) 2 865 000 kronor.

För närmare kännedom om frågans utveckling torde jag få hänvisa till propositionerna 1942: 284, 1943: 279 samt 1943: 340.

Styrelsen för svenska träforskningsinstitutet har nu i skrivelse den 7 januari 1946 gjort hemställan om anvisande av ytterligare medel för uppförande av byggnader för institutet enligt ånyo reviderade ritningar.

I framställningen lämnar styrelsen först en översikt över de tidigare byggnadsplanerna. Styrelsen framhåller därvid, att enligt det ursprungliga byggnadsförslaget anskaffandet av viss relativt dyrbar och platskrävande apparatur för centrallaboratorierna ansetts böra i avsevärd mån ställas på framtiden. Utrymmen för denna apparatur skulle enligt nämnda förslag ordnas efter behov genom framtida tillbyggnader. Behovet av tillbyggnader hade emellertid gjort sig gällande tidigare än beräknat. Den av 1943 års riksdag beviljade anslagsökningen å 148 000 kronor hade sålunda föranletts av nödvändigheten att utöka särskilt laboratorielokalerna för trämasse- och wallboardindustrierna för att viss apparatur av nyss angivet slag skulle kunna installeras redan från början. Vidare hade den anslagsökning å sammanlagt 947 000 kronor, som beviljats av 1944 års riksdag, till icke oväsentlig del varit att hänföra till utvidgningar i byggnadsplanen, vilka befunnits erforderliga bl. a. för uppställande av en experimentmaskin för papper och papp. Även denna maskin hade ursprungligen avsetts att anskaffas först på ett senare stadium.

Enligt det förslag, som legat till grund för nyssnämnda anslagsbeslut av 1944 års riksdag hade, yttrar styrelsen vidare, de sammanlagda kostnaderna för institutets byggnadsföretag beräknats komma att uppgå till sammanlagt 2 865 000 kronor, fördelade med 1 665 000 kronor å lokaler för grundläggande forskning samt 1 200 000 kronor å lokaler för centrallaboratorierna. Nyssnämnda förslag hade avsett dels två byggnader, betecknade HL och T, för grundläggande forskning, undervisning och vissa centrallaboratorier, och dels

en byggnad, benämnd HM-byggnaden, i vilken övriga delar av centrallaboratorierna eller närmare bestämt maskinlaboratorierna för cellulosa-industrin, pappersindustrin, wallboard- och slipmasseindustrin samt den grafiska industrin skulle inrymmas. Förstnämnda två byggnader hade redan tagits eller skulle snart tagas i bruk. Under utarbetandet av detaljplaner för de olika maskinlaboratorierna hade industribranschernas experter funnit, att de planerade lokalerna komme att bli alltför trånga för den framtida driften samt olämpligt disponerade med hänsyn till utvecklingen, om de utformades enligt berörda förslag. Det hade visat sig omöjligt att på lämpligt sätt i en enda byggnad sammanföra de skilda maskinlaboratorierna.

Beträffande de angivna olägenheterna anför styrelsen ytterligare följande.

Vid uppgörande av det till grund för 1944 års anslagsbeslut liggande förslaget hade man endast tillgång till skissritningar för de maskiner, som skulle installeras, och pressade måtten på lokalerna hårt för att nedbringa kostnaderna. Vid den definitiva utformningen och dimensioneringen av maskinerna, av vilka flera äro av helt ny typ, visade det sig, att både dimensioner och vikter blevo avsevärt större än man tidigare haft anledning antaga. Lokalerna enligt nämnda förslag befunnos under dessa förhållanden icke godtagbara av de tillkallade experterna, och styrelsen ansåg nödvändigt att taga byggnadsplanerna under förnyad omprövning, ty man kunde icke genomföra ett förslag, mot vilket från fackmannahåll gjordes allvarliga erinringar.

Med de ökade dimensionerna och vikterna följde även svårigheter av annan art. Det visade sig att sammanförande i en byggnad av dels lokaler för maskiner av den storlek och tyngd, att de krävde relativt stor rumshöjd och särskilt bärkraftiga bjälklag, dels lokaler för vanliga laboratorier, för vilka kunde användas normal rumshöjd och lättare bjälklag, var mycket svårt att genomföra på ett praktiskt och ekonomiskt sätt. Härtill kom, att sammanförandet stängde den framtida utveckling, som klokheten bjöd att förutse, av de för olika ändamål avsedda maskinlaboratorierna.

Vid detta nya genomarbetande av planerna fann man därför nödvändigt att såväl flytta den maskinella delen av laboratoriet för papper till en särskild byggnad, som ock att förlägga laboratorierna för wallboard och slipmassa i en annan särskild byggnad, förenad med den föregående genom en förbindelseled.

Beträffande det ökade lokalbehovet för wallboard är det framförallt beroende av, att man först under de sista åren fått full klarhet om behovet av forskning på detta jämförelsevis nya område.

I den nya utformningen ha även lokalerna för cellulosaindustrin föreslagits ökade särskilt i fråga om silkescellulosa och ädelcellulosa, som starkt utvecklats på allra senaste tiden, för att bättre tillgodose behoven, sådana de framträtt vid den grundligare genomarbetning, som ägt rum genom träforskningsinstitutets ledande forskare tillsammans med de olika industriernas experter.

I överensstämmelse med de nu angivna synpunkterna hade, anföres här-efter i framställningen, styrelsen låtit utarbeta nya ritningar till byggnader för institutets maskinlaboratorielokaler. Ritningsförslaget, åskådliggjort å fjorton framställningen bilagda ritningar, innebure en ökning av byggnadsvoly- men i förhållande till det tidigare förslaget med cirka 7 400 kubikmeter.

I fråga om kostnaderna för institutbyggnaderna uttalar styrelsen, att sedan

nu pågående byggnadsarbeten med färdigställande av HL- och T-byggnaderna slutförts, beräknades enligt en av byggnadsstyrelsen verkställd utredning endast 330 000 kronor återstå av tidigare beviljade byggnadsanslag. Denna återstod vore åtskilligt lägre än den beräknade kostnaden för uppförande av HM-byggnaden enligt det förslag, som legat till grund för 1944 års anslagsbeslut. Kostnaderna för HL- och T-byggnaderna hade sålunda blivit betydligt högre än vad som förutsatts i nämnda förslag. Angående orsakerna till denna fördyring ville styrelsen hänvisa till uttalandena i en styrelsens framställning bilagd, av professorn H. Kreüger upprättad promemoria.

I nämnda promemoria redogöres för svårigheter av skilda slag, varmed planerandet och utförandet av byggnadsarbetet varit förenat. Sammanfattningsvis angivas som orsaker till den uppkomna kostnadsökningen allmän fördyring till följd av försenade delleranser, svårigheter i planläggningen, arbetets förskjutning till ogynnsam årstid, fördröjning av ritningar genom överbelastning på arkitektkontoret och beredskapsinkallelser av personal, metallarbetarstrejken samt försenade och utökade sprängningsarbeten. — Uttalandena i promemorian ha biträttts av byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå.

Kostnaderna för utförande av maskinlaboratorielokalerna i enlighet med det nu föreliggande förslaget hade, anför styrelsen i fortsättningen i sin skrivelse, beräknats till 1 710 000 kronor. Då endast 330 000 kronor komme att återstå av för institutets byggnadsföretag hittills beviljade medel, erfordrades ytterligare 1 380 000 kronor för ändamålet. Enligt utredning, som verkställts inom träforskningsinstitutet, vore 871 000 kronor därav att betrakta som ökning på grund av ändringen av maskinlaboratorielokalerna och den ursprungliga HM-byggnadens upplösning i tre byggnader, medan 509 000 kronor hänförde sig till fördyring av det under utförande varande byggnadskomplexet.

I samband med utarbetandet av den nya byggnadsplanen hade, anför styrelsen vidare, ansetts föreliggande utsikter att kostnaderna för utförande av maskinlaboratoriebyggnaderna helt skulle bestridas med medel från fonden för prisutjämningsavgifter på trävaror samt att hyra icke skulle behöva erläggas av stiftelsen svensk träforskning för användning av lokalerna i nämnda byggnader. Styrelsen hade även gjort framställning därom till Kungl. Maj:t i en den 29 september dagtecknad skrivelse. Sedan det emellertid kommit till styrelsens kännedom, att medel från berörda fond för närvarande icke kunde beviljas för ifrågavarande ändamål och då staten i enlighet med tidigare tillämpade principer borde bestrida kostnaderna för de nyplanerade byggnaderna, vore styrelsen nu nödgad anlita den enda utväg, som syntes återstå, nämligen att hemställa att erforderliga ytterligare medel måtte anvisas genom anslag å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond.

Sedan styrelsen erinrat om stiftelsens förpliktelser i fråga om hyra för centrallaboratoriernas utrymmen enligt § 6 i det tidigare omnämnda avtalet av år 1942 mellan Kungl. Maj:t och stiftelsen, anför styrelsen vidare följande. Vid avtalets ingående vore förutsatt, att staten skulle betala det utvändiga underhållet av lokalerna, men att det invändiga underhållet liksom uppvärm-

ning, belysning, renhållning och städning skulle bekostas av stiftelsen. Den ursprungliga hyran för centrallaboratorierna hade antagits bliva 28 000 kronor. Efter de ändringar, som stadfästes genom 1944 års riksdagsbeslut, hade hyran beräknats komma att uppgå till 72 000 kronor. Härtill komme att stiftelsen, i samband med framläggandet av den till grund för nämnda riksdagsbeslut liggande byggnadsplanen, i särskild utfästelse förbundet sig att till staten betala årlig gottgörelse för viss kostnadsökning å 436 000 kronor, som enligt planen beräknats belöpa å lokaler för grundläggande forskning. Denna gottgörelse hade bestämts till 6 procent å halva nämnda belopp eller alltså till 13 080 kronor. Stiftelsens sammanlagda årliga utgifter för hyra och nyss nämnd gottgörelse kunde sålunda skattas till 85 080 kronor. Där-est hyran för maskinlaboratorielokalerna, utförda enligt det nu framlagda förslaget, beräknades i överensstämmelse med grunderna för § 6 i avtalet av år 1942, skulle den årliga hyran för centrallaboratorierna komma att ökas med mer än 50 000 kronor. Emellertid syntes nämnda grunder icke böra direkt tillämpas utan borde vid bestämmandet av hyresökningen hänsyn tagas till en del omständigheter, som talade för viss reduktion. Härom anför styrelsen följande.

De enligt förslaget utökade maskinlaboratorierna komma att utnyttjas för undervisning vid tekniska högskolan och för grundläggande forskning i en avsevärt ökad, i 1942 års avtal ej förutsedd omfattning, sedan uppsättning med maskiner och apparater blir verklighet redan nu, på sätt som förslaget förutsätter.

Av stiftelsen har framhållits, att då bidrag av den i styrelsens framställning den 29 september 1945 nämnda prisutjämningsfonden icke kunnat erhållas för den ifrågavarande utökningen av maskinlaboratorierna, borde kompensation härför beredas de industrier stiftelsen representerar i samband med fastställande av hyran för centrallaboratorierna vid träforskningsinstitutet.

Det har vidare framhållits, att ränteläget numera är cirka en procent lägre än när avtalet 1942 uppgjordes, vilket har en rätt väsentlig inverkan, när det gäller nu ifrågakommande större kapitalkostnader och hyresbelopp.

Styrelsen framhåller ytterligare, att ett genomförande av de föreslagna förändringarna skulle innebära, att stiftelsen (industrien) samtidigt måste anskaffa en mängd dyrbara maskiner m. m. Stiftelsens utfästelse enligt avtalet av år 1942 hade i fråga om utrustningen med maskiner, apparatur och dylikt inneburit en kostnad av 673 000 kronor. Kostnaden för utrustningen enligt nu föreliggande planer skulle komma att uppgå till omkring 3 165 000 kronor, varav enbart på den tidigare omnämnda experimentmaskinen för papper och papp komme ett belopp av cirka 1 300 000 kronor.

Under åberopande av de sålunda föreliggande omständigheterna ville styrelsen föreslå, att den årliga hyran för centrallaboratoriernas lokaler med den omfattning, som de skulle erhålla enligt nu föreliggande ritningar, skulle bestämmas till 100 000 kronor. Detta belopp skulle innefatta jämväl den gottgörelse, som stiftelsen enligt vad tidigare angivits utfäst sig att erlægga till staten i anledning av viss ökning av kostnaderna för lokaler för grundläggande forskning.

På grund av det anförda hemställer styrelsen, att det nya förslaget till institutets byggnader för maskinlaboratorier måtte godkännas, att för byggnadernas uppförande måtte beviljas ytterligare 1 380 000 kronor, varav 500 000 kronor på tilläggsstat för budgetåret 1945/46, samt att den årliga hyran för centrallaboratoriernas lokaler måtte bestämmas till 100 000 kronor.

I en sedermera av *stiftelsen svensk träforskning* ingiven, den 16 januari 1946 dagtecknad utfästelse har stiftelsen förbundit sig att — under förutsättning att centrallaboratoriernas lokaler komme till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande byggnadsförslag — erlægga en årlig hyra av i ett för allt 100 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen har i infortrat utlåtande över styrelsens för träforskningsinstitutet framställning — under framhållande att planeringen av ifrågavarande lokaler i hög grad vore beroende av den erforderliga maskininredningen och de speciella ändamål lokalerna skulle tjäna — icke funnit något att erinra mot utformningen av de föreslagna byggnaderna. Ej heller mot den beräknade byggnadskostnaden för maskinlaboratoriebyggnaderna hade byggnadsstyrelsen något att invända.

*Departements-
chefen.*

Till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet har riksdagen vid olika tillfällen anvisat belopp om sammanlagt 2 865 000 kronor, motsvarande den beräknade kostnaden för byggnadsföretaget enligt en av riksdagen år 1943 godkänd plan. Av de planerade byggnaderna äro nu HL- och T-byggnaderna, vilka innehålla institutets samtliga lokaler för grundläggande forskning samt en del av lokalerna för centrallaboratorierna, i det närmaste färdigställda. Däremot har uppförandet av HM-byggnaden, i vilken övriga centrallaboratorielokaler, de så kallade maskinlaboratorierna, voro avsedda att inrymmas, icke påbörjats.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen komma byggnadskostnaderna för HL- och T-byggnaderna att bliva avsevärt högre än vad som beräknats enligt den år 1943 godkända planen. Det belopp å 330 000 kronor, som torde komma att återstå av de för byggnadsföretaget beviljade medlen sedan nämnda byggnader fullbordats, förslår därför icke att täcka kostnaderna för uppförande av maskinlaboratoriebyggnaden enligt 1943 års plan. Enligt institutstyrelsens uppskattning skulle för ändamålet erfordras ett ytterligare belopp å omkring 509 000 kronor. Det har sålunda ännu en gång visat sig, att för institutets byggnader verkställda kostnadsberäkningar slagit fel. Kostnadsökningarna torde emellertid till väsentlig del vara att hänföra till dyrtiden och till åtskilliga vid planerandet och utförandet av arbetet uppkomna svårigheter, vilka på förhand icke kunnat överblickas. Ehuru i och för sig mycket beklagliga synas kostnadsökningarna icke böra föranleda att planerna på att förse institutet med maskinlaboratorier övergivnas.

Emellertid har av styrelsen för institutet även väckts fråga om godkännande av en ändrad byggnadsplan, enligt vilken maskinlaboratorielokalerna skulle omdisponeras och utvidgas. I anslutning till denna plan verkställda kostnadsberäkningar ha givit vid handen, att en utbyggnad i överensstäm-

melse med planen skulle draga en kostnad av 1 710 000 kronor. Då såsom nyss nämnts av hittills beviljade medel återstå endast 330 000 kronor, erfordras för en sådan utbyggnad ytterligare 1 380 000 kronor. De föreslagna utvidgningarna och ändringarna stå i samband med tidigare svårigheter att klart bedöma institutets lokalbehov och den lämpligaste anordningen av lokalerna. Dessa svårigheter ha delvis varit betingade av bristande erfarenheter i fråga om uppförande av forskningsinstitut av den art och storleksordning varom här är fråga. Ändringen av 1943 års plan har emellertid haft sin grund jämväl i ett först efter planens utarbetande framkommet behov av intensifierad och utvidgad forskning inom vissa av institutets verksamhetsområden. Sådant behov har yppats särskilt inom wallboard-, silkescellulosa- och ädelcellulosabranscher.

Den omarbetade planen synes representera en ändamålsenlig lösning av föreliggande byggnadsproblem med beaktande av de forskningsuppgifter, som kunna komma att åvila institutet. De ifrågasatta utvidgningarna och omändringarna äro synnerligen välbehövlige för möjliggörande av en rationell forskningsverksamhet inom förevarande för flera av våra viktigaste industrier ytterst betydelsefulla område. Med hänsyn härtill måste det anses som i och för sig synnerligen önskvärt, att byggnader för maskinlaboratorierna komma till stånd i enlighet med den omarbetade planen trots de med densamma förenade ökade utgifterna.

Vid bedömning av förevarande byggnadsfråga ur statsfinansiell synpunkt måste emellertid beaktas jämväl spörsmålet om hyran för centrallaboratoriernas lokaler. Om hänsyn togs till 1943 års byggnadsplan och i anslutning därtill verkställda kostnadsberäkningar, skulle stiftelsen svensk träforskning enligt nu gällande avtal ha att för disposition av lokaler för centrallaboratorier erlægga en årlig hyra av 72 000 kronor. Härtill kommer den årliga gottgörelse å 13 080 kronor som stiftelsen enligt särskild utfästelse har att erlægga för viss ökning av byggnadskostnaderna för lokalerna för grundläggande forskning. Därest hyran för centrallaboratoriernas lokaler i deras omfattning enligt den nu föreslagna byggnadsplanen skulle bestämmas i överensstämmelse med förut tillämpade grunder, skulle stiftelsen komma att få erlægga en med mer än 50 000 kronor ökad årlig hyra. Styrelsen för institutet har nu hemställt, att den sammanlagda årliga hyran, vari styrelsen innefattar nyss nämnda särskilda gottgörelse, måtte bestämmas till allenast 100 000 kronor. Av vad styrelsen anfört till stöd för denna hemställan förtjänar särskilt framhållas att medan stiftelsens utfästelser enligt det ursprungliga avtalet av år 1942 i fråga om anskaffande av maskiner och annan utrustning beräknades medföra en kostnad av 673 000 kronor, ett genomförande av den nu framlagda byggnadsplanen skulle för stiftelsens del innebära en kostnad för nämnda ändamål av icke mindre än 3 165 000 kronor. Även de övriga omständigheter som styrelsen åberopat i förevarande sammanhang torde vara värda beaktande. En begränsning av hyran i enlighet med styrelsens hemställan synes rimlig och bör därför kunna medgivas.

På grund av det anförda förordar jag bifall till styrelsens framställning om

godkännande av nu föreliggande byggnadsplan och om begränsning av den årliga hyran för centrallaboratoriernas lokaler till 100 000 kronor. Mot kostnadsberäkningarna har jag, i likhet med byggnadsstyrelsen, icke något att erinra. Beträffande det erforderliga byggnadsanslaget, 1 380 000 kronor, har institutsstyrelsen hemställt, att ett belopp av 500 000 kronor måtte anvisas å tilläggsstat för budgetåret 1945/46. Då det är av vikt att maskinlaboratoriebyggnaderna komma till utförande så snart som möjligt tillstyrker jag styrelsens förslag också i denna del. Återstoden av anslaget torde böra anvisas å riksstaten för budgetåret 1946/47.

Ett godkännande från riksdagens sida av den nu föreliggande byggnadsplanen och den föreslagna begränsningen av hyran för centrallaboratoriernas lokaler torde få anses samtidigt innefatta bemyndigande för Kungl. Maj:t att med stiftelsen svensk träforskning överenskomma om sådana ändringar i eller tillägg till gällande avtal angående inrättandet och driften av träforskningsinstitutet, att avtalet kommer att överensstämma med byggnadsplanen och stiftelsens den 16 januari 1946 avgivna utfästelse.

Under återopande av vad jag sålunda anfört och förordat får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna nu föreliggande plan till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet,

dels godkänna, att den årliga hyran för stiftelsen svensk träforsknings disposition av centrallaboratoriernas lokaler bestämmas till 100 000 kronor,

dels ock till *Nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet* under kapitalbudgeten, statens allmänna fastighetsfond,

ej mindre å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av kronor 500 000,

än även för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av kronor 880 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Stig Salomonson.